

KITSCH ÎN ARTA POPULARĂ

Georgeta Șalgău

Cuvinte cheie: kitsch, esthetică, artă, simbol, artificial, nonvaloare.

Keywords: kitsch, esthetic, art, symbol, artificial, non-value.

Abstarct:

The word's etymology, the phenomenon's history, his propagation.

The kitsch is a proof of mediocrity, shallowness or poverty, a huge and continuous campaign against it must be sustained as well as the promotion of the real artistic values.

Ar trebui, ca orice lucrare care se respectă, să înceapă și aceasta cu definirea termenului: „stil prost, de prost gust, deseori în legătură cu diletantismul artistic”. De obicei termenul „, se folosește în legătură cu obiecte pseudo-artistice de prost gust, față de stiluri cu adevărată valoare artistică și estetica sofisticată” (George Pruteanu). Și e previzibil să se dea și etimologia general acceptată, din limba germană, venind din verbul **kitschen**, folosit în limbajul familial în Bavaria cu sensul de „a face ceva de mântuială”, noțiunea fiind considerată intraductibilă, și de aceea folosindu-se termenul original.

Așadar, o spune și Herman Istvan, un teoretician al fenomenului („Kitsch-ul, fenomen al pseudoartei” (traducerea românească la Editura politică, București, 1973), înseamnă schematism, caracter nefinisat. Esteticianul francez Abraham Moles, în “Psihologia kitschului”, precizează: “kitsch este un cuvânt foarte cunoscut în germana vorbită în sud; cu sensul modern, el apare în München, în 1860, verbele kitschen și verkitschen însemnând a face ceva de mântuială și, respectiv, a degrada, a măslui”.

Termenul este indisolubil legat de sfârșitul secolului al XIX-lea, când unii pictori münchenezi confecționează și pun în vânzare, din necesități pecuniare, primele prototipuri ale picturii kitsch. Drept pentru care această noțiune este și astăzi asociată cu opere aparținând artelor plastice și, în primul rând, picturii.

În literatura estetică de după 1900, îmbracă întotdeauna conotații negative și abia o dată cu epoca artei populare artiștii își permit să îl preia cu titlul de distracție estetică, în istoria artelor aceasta fiind prima etapă a reconsiderării în curs de înfăptuire a conceptului.

Herman Istvan îi găsește similitudini chiar și în culisele vieții lui Napoleon. De fapt apariția fenomenului a fost favorizată de dezvoltarea industriei, care a permis nuanțarea mijloacelor de reproducere în masă, astfel ca, în sec. al XIX-lea și mai ales în al XX-lea, să explodeze copia, reproducerea la dimensiuni reduse a operei de artă, creându-se ceva ce aduce cu arta.

La noi se apreciază că primul care a tratat problema kitsch-ului a fost Lucian Blaga în „Artă și valoare”(1939), însă, dacă e să fim corecți, Ion Luca Caragiale în savurosul „La Moși” (pe la 1900), face o radiografie plastică a balcanismului târgurilor noastre tradiționale, după ce, mai devreme, Maiorescu atrăgea atenția asupra fenomenului în literatură („când gura e mica, piciorul e mic, Maria mică... și poezia e

mică”), considerând că a trecut de mult epoca inițiativă a Văcăreștilor și a fraților Golești, cu diminutivele lor de început liric naiv și pur.

Revenind la definirea inițială, criticul Marin-Marian Bălașa este de părere că... „Kitschul este cea mai largă categorie sau gen artistic, reprezentând arta simplificată ieftin și adesea produsă în serie, care apelează la stridență, artificiu, zgomot și pompă pentru a reține atenția, pentru a zgâlțâi simțul, pentru a satisface fără probleme și consecințe, pentru a fi fără bătaie de cap sau filozofie.”

În ultimă instanță, se ajunge la o pervertire estetică, indisolubil legată de artă, în sensul clasic, sau cu trimitere la un anumit tip de aranjare a acestora într-un cadru, spații vulnerabile devenind pictura, sculptura, arhitectura, obiectele de cult, arta populară, muzica, vestimentația... totul. Pronunțând acest cuvânt îmi sclipește în memorie o carte a unui tânăr, **Cristian Crisbășan**, „Delicte minore, sau kitschul cel de toate zilele”, cuprinzând fulgere prin comportamentul, ideile, caracterele, acțiunile de aici și de aiurea care pot fi periculoase. Pe ultima copertă, vorbind despre cartea cu pilule antikitsch, Stelian Țurlea constată că „umorul spiritualizat se hrănește copios din kitsch și e singurul medicament care ne poate trata.” „Fiecare va fi propriul său medic cu propriile prescripții.” Sunt flashuri de viață, cuvinte cu tâlc, ironie, și nu amară, ci chiar didactică, fără intenție sau cu...

Concluzia cărții pare a fi că frumusețea autentică nu e pe placul tuturor, e respinsă adesea, fiind preferată o pseudofrumusețe, familiară unei categorii, adesea parveniții, insensibili la valorile veritabile, sensibili la un tip de subcultură. Kitschul aparține artei de mase, dovadă a mediocrității.

Cândva, pe la sfârșitul secolului al XVI-lea, Caravaggio a fost nevoit să-și lase talentul să doarmă pentru a-și câștiga existența pictând, de nevoie, carpete în serie, cerute de vulg, sinonimul „răpirii din serai” de azi, lucrul ieftin și făcut să satisfacă necesitatea minimă de frumos, obiectul cu intenție artistică, dar pueril. Șablonul. Obiectul de bazar din secțiunea artă, realizat la scară industrială cu scopul clar de a înlocui un produs autentic, rar, sau scump. Azi, ca și pe vremea lui Caravaggio, motivul vine dintr-un compromis între pecuniar (imposibilitatea atingerii fructului dorit) și nevoia de frumos. Omul trebuie să se întoarcă, proscris, la kitsch.

Psihologic – vom căuta filosofia lui Abraham Moles („Psihologia kitsch-ului. Artă fericirii”, Editura Meridiane, București, 1980).

Valorile sunt totuși relative, gusturile fluctuează, dar numai între anumite limite. Specialiștii sunt însă de acord că adevărata cultură a aparținut clasei așa-zise culte, iar norodul s-a purificat în cultura sa populară, folk, rudimentară adesea, pervertită de la un punct în kitsch.

De exemplu sărbătorile dintotdeauna ale neamului au fost momente de purificare. Pentru folclorul românesc, Dragobetele a existat mereu, celebrat cu predilecție în anumite zone, dar cunoscut este abia de când economia de piață a căutat o nouă sursă de profit, care să semene cu Sfântul Valentin de pe alte meleaguri, asociat acolo cu o comercializare acerbă a atâtor nimicuri din plastic. Kitschul pentru varianta urbană a sărbătorii noastre populare.

Sărbătoarea mărțișorului, care urmează calendaristic, a rămas măcar ea unică, ca un gest de rezistență în fața atacurilor globalizatoare (încă nu e concurată de festivalul florilor de cireș, sakura, al japonezilor). Firul nostru alb-roșu împletit cu

gingășie și legat într-un târziu de martie de creanga unui zarzăr a rămas totuși neîntinat încă (doar abundența de mărțișoare-kitsch de pe tarabele negustorilor o mai întunecă!).

În anii pe care îi numim cu un clișeu (tot kitsch?) „de tristă amintire”, cultura populară a fost dusă forțat pe scenele caselor de cultură, a fost prihănită prin forțarea notei, prin impunerea „Cântării României”. Trebuie să recunoaștem însă că manifestarea a avut și o latură pozitivă: a scos din satele românești comori. Dar a și deschis calea spre kitsch prin uniformizare. Particularități locale ale stilurilor zonale ale costumelor populare au fost amestecate prin contaminare neglijentă (televiziunea a pus umărul și ea, aceasta fiind una din puținele manifestări culturale popularizate atunci). Erau necesare și informația corectă și cunoștințele de etnografie, nu numai zelul de a aduce în prim-plan bijuterii autentice. Talentul, simplitatea originară, discreția, personalitatea zonei etnografice au fost însă și atunci condiții ale acordării premiilor. Păcat însă că în dans, în muzică, la fel ca și în costumele specifice zonelor, au apărut imixtiuni mult mai greu de înlăturat ulterior. Meșteșugul cusutului alțițelor, al tocmirii opincilor strămoșești, al aranjării penei la pălăriei... a fost înlocuit brutal cu producerea industrială, în mii de exemplare, a costumelor a traistelor... Țăranul, deja în flux către oraș, a uitat încet-încet tradiția microgrupului din care a ieșit din dorința arivistă de nouă diversificare conform „noului standard”, superior în concepția sa de orășean. Valorile adevărate s-au pervertit iar, au constituit baza pentru simulacre de artă nouă, altoită cu rețete occidentale.

Pe aceleași scene, cântecul și poezia populară, născute între magic și estetic, au lunecat către un gen de artă naivă, improvizații neprofesioniste, cu intruziuni de așa-zis academism, care poartă același nume, de kitsch. Întorcându-se către sat, căruia îi luaseră „spuma” și tinerii, kitschul acesta a devenit cultura nouă, care poate pretinde că este un produs tot al maselor.